

c) Iam ex his omnibus colligitur, cur in praesenti ordine revelatio veritatum etiam per se rationalium sit necessaria et tamen supernaturalis, in statu autem purae naturae necessaria non esset; et si necessaria affirmaretur, eo ipso negaretur esse supernaturalis. In ordine scilicet praesenti necessaria est imprimis, quia cognitio debet esse supernaturalis, ut superius declaravimus (p. 630. 631.). Deinde est pro humano genere necessaria *necessitate morali* etiam ad cognitionem sufficientem harum veritatum simpliciter et in se spectatam, abstrahendo a modo cognoscendi supernaturali, quia in ordine praesenti Deus humano generi in communi *sufficientem* cognitionem harum veritatum non aliis adiutoriis naturalibus citra revelationem, sed per ipsam revelationem reddere voluit *moraliter possibilem*; adiutoria autem remota alia quae singulis impertit, eo diriguntur, ut homines ad cognitionem revelationis et in hac ad proportionatam huic supernaturali statui *cognitionem fidei* perducantur. Contra vero in statu *purae naturae* licet insitae vires naturales essent eadem, quae nunc sunt, providentia tamen Dei in directione huius naturae esset alia, respondens scilicet praestituto fini naturali, ut adeo adiutoriis naturalibus finis assecutio redderetur moraliter possibilis. In his adiutoriis naturalibus proinde continerentur maxime illa, quae ad sufficientem religionis naturalis cognitionem praepararent ac perducerent, ut haec *humano generi* redderetur moraliter possibilis. Sine dubio igitur falluntur, qui praesentem ordinem providentiae cum statu *purae naturae* ita comparant, ut statum praesentem considerent detractis omnibus auxiliis supernaturalibus et nullis substitutis aliis, quam quae nunc sunt, adiutoriis naturalibus; tum vero talem fore statum *purae naturae* sibi persuadent. Hoc posito sane consequens est, ut revelatio veritatum rationalium, sicut nunc est *moraliter necessaria* humano generi ad solam substantiam sufficientis cognitionis, ita etiam moraliter necessaria existimetur pro statu *purae*

sententia talis revelatio omnino et simpliciter ingrederetur etiam constitutionem *status purae naturae*, quod nos non concedimus. Cf. cl. Denzinger de Cognit. relig. T. I. p. 117.

naturae; unde sequitur, vel talem revelationem esse naturalem et secundum exigentiam naturae, vel quod fere eodem recidit, statum *simpliciter purae naturae* impossibilem esse secundum sapientem et benignam Dei creatoris providentiam. At si prae oculis habeatur diversa in utroque statu providentia modo declarata, tota haec difficultas desinit. Vide Ripaldam l. c. disp. CXIV.

CAPUT IV.

DE ACTU FIDEI DIVINAE.

I. Notio rei, quid sit analysis actus fidei.

1. Omnis assensus nostri intellectus est vel *immediatus*, ubi veritas obiectiva ex se ipsa non autem per aliam veritatem praecognitam intellectui manifestatur, vel est assensus *mediatus*, ubi veritas manifestatur non per se ipsam, sed per aliam veritatem praecognitam. Cognitio igitur veritatis *mediata* eatenus solum locum habere potest, quatenus nititur veritate alia praecognita tanquam principio; adeoque nisi aliqua sit veritas *immediate cognita*, cui ut principio innitantur cognitiones sequentes *mediatae*, nulla omnino cognitio (per iudicium) locum habere potest (vide supra cap. II.). Declaratio, quaenam sit in singulis cognitionibus *mediatis* veritas illa *immediate cognita*, est et dicitur *resolutio cognitionis in sua principia*.

Omnis fidei proprie dictae assensus est necessario *mediatus*, adeoque nixus altero assensu *immediato* in veritatem aliquam, quae est principium seu *obiectum formale*, propter quod assensus fidei praestatur (supra cap. II. §. III.). Inquisitio igitur et determinatio veritatis *immediate cognitae*, cui non amplius propter aliud distinctum motivum formale praestatur assensus, et quae est *motivum formale* assensus fidei divinae, dicitur *analysis actus fidei* seu *resolutio assensus fidei in sua principia (intestina)*.

2. Veritas revelata quam credimus, e. g. tres esse personas divinas, est *obiectum materiale fidei*. Assensus in veritatem revelatam innititur veritati alteri praecognitae. Haec autem est duplex: a) quod Deus est infallibilis in

cognoscendo et in revelando (infinita scientia et veracitas, quae ut infinita maiestas et dignitas cui debeatur assensus, appellatur uno verbo *auctoritas Dei*); et b) quod Deus hanc veritatem credendam e. g. Trinitatem personarum revelavit. Utrumque complexum dicitur et est *auctoritas Dei revelantis*. Haec igitur *auctoritas Dei revelantis* est ratio, propter quam creditur, seu est *obiectum formale fidei divinae*.

Omnis ergo actus fidei divinae necessario includit assensum in tres veritates inter se distinctas; in veritatem ipsam revelatam (in obiectum materiale), qui est formalis actus fidei; in auctoritatem Dei, et in existentiam talis revelationis divinae, qui posterior assensus in hanc utramque veritatem potest dici assensus in *principia fidei*. Sive iam hic actus sit duplex distinctus sive unicus complexus habens pro obiecto auctoritatem Dei hoc illudve revelantis; semper requiritur saltem *ratione prior* cognitio duplicis huius veritatis. Neque enim auctoritas Dei per se spectata nisi consideretur in revelatione huius determinatae veritatis, neque existentia revelationis nisi cognoscatur ut Dei infallibilis in sciendo et in revelando, potest esse ratio fidei divina credendi hanc talem veritatem revelatam. Unde in omni actu fidei est *virtualis discursus*, ut aiunt, seu assensus in unam veritatem *propter* duplicem veritatem aliam praecognitam, in quam assensus vel explicitus praecedat, vel implicite includitur in ipso actu fidei.

3. De hac re nunquam multoque minus post definitiones s. Concilii Vaticani debuisset esse inter viros catholicos disceptatio. Quid enim? nonne evidens est, fidem Deo revelanti hanc illamve veritatem e. g. SS. Trinitatem aut Verbi incarnationem praestari nullo modo posse, nisi in *hunc articulum revelatum* assensus mentis praestetur *propter auctoritatem h. e. propter infinitam veritatem (in cognoscendo et in loquendo) Dei revelantis hunc ipsum articulum credendum?* Nonne omnes catechismi docent, et omnes fideles semper et ubique eliciunt et eliciunt actum fidei hoc uno modo: *credo hanc rem propositam*, hunc articulum e. g. tres esse divinas personas, Verbum esse incarna-

tum, quia *Deus infinita veritas, qui nec falli nec fallere potest, hanc ipsam rem revelavit?* Definitio s. Concilii tam lucida est, ut nullus ambiguitati locus relinquatur. « Fidem quae humanae salutis initium est, Ecclesia catholica profitetur, virtutem esse supernaturalem, qua, Dei aspirante et adiuvante gratia, ab eo revelata vera esse credimus, non propter intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest. » « Si quis dixerit, fidem divinam a naturali de Deo et rebus moralibus scientia non distingui, ac propterea ad fidem divinam non requiri, ut revelata veritas propter auctoritatem Dei revelantis credatur; anathema sit » Conc. Vatic. sess. III. cap. 3. et de Fide can. 2.

Iam vero evidens est, haec tria ad quae actus fidei referri dicitur, rem revelatam e. g. incarnationem Verbi, auctoritatem Dei qui nec falli nec fallere potest, factum Dei actu revelantis seu factum revelationis, esse tres veritates inter se omnino distinctas. Porro declaratur: *rem revelatam veram esse credimus*, mentis ergo assensum praestamus in unam ex tribus illis veritatibus distinctis, *propter duas alias veritates*, nempe *propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest*; non propter auctoritatem Dei infallibilis tantummodo in se spectatam, nec propter factum revelationis spectatae seorsum ab auctoritate Dei infallibilis, sed *propter auctoritatem Dei revelantis*, qui nimirum non solum *possit revelare veritates*, sed qui *actu revelet* hanc veritatem credendam, adeo ut auctoritas Dei infinitae et substantialis veritatis veluti informet factum revelationis seu verbum Dei.

Nam a) veritati infinitae tantummodo in se spectatae nec debet nec potest in ordine ad revelationem alius mentis assensus praestari nisi hic universalis: quidquid Deus veritas revelaverit, necessario verum est et credendum a ratione creata increatae veritati penitus subiecta. Hic autem, facto revelationis nondum supposito, tandem est assensus conditionatus: si Deus veritas aliquid revelet, id necessario verum est ac credendum; nullatenus autem est aut

esse potest assensus absolutus in hanc illamve veritatem e. g. in Trinitatem personarum aut Verbi incarnationem. Hinc s. Thomas concedit, etiam infideles tenere, « quod Deus (si loquitur) non loquitur nisi verum; » sed discrimen inter fidelem et infidelem in eo ponit, quod infidelis « non credit Deo in homine (actu) loquenti » 3. dist. 23. q. 2. sol. 2. ad 3. Pariter Angelicus velut unum inclusum in altero coniungit haec duo, « adhaerere Dei loquentis testimonio, in quo infallibiliter veritas invenitur; » et « adhaerere veritati, quae in divina cognitione consistit » S. Th. de Veritat. q. 14. a. 8. O. Ex altera igitur parte *b*) ratio credendi fide divina (ut per se patet) non est nec concipi potest testimonium, nisi formaliter spectatum ut *revelatio seu verbum ipsius Dei*. « *Ego dedi eis sermonem tuum... sanctifica eos in veritate, sermo tuus veritas est.....* non pro eis autem rogo tantum, sed et pro eis, qui *credentur sunt per verbum eorum in me* » (1) (per verbum quod eis a Christo, et Christo licet aliter a Patre datum est) Io. XVII. 14. sqq. « Cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei (2), accepistis illud non ut verbum hominum, sed, sicut est vere, verbum Dei »

(1) Ἀρξάρον αὐτοῦς ἐν τῇ ἀληθείᾳ. Nunc in editione recepta legitur ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου, sed hoc pronomen omittunt codices antiquissimi; versiones Vulgata, Itala, Gothica, Sahidica; Patres plures graeci et latini. Ait ergo: sanctifica eos in ipsa veritate (ἐν τῇ ἀληθείᾳ); Filius autem cum Patre est ipsa veritas: « ego sum veritas » ἡ ἀλήθεια Io. XIV. 6. Unde subdit (XVII. 21. 23.): « sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint... ego in eis, et tu in me, ut sint consummati in unum. » Pater ergo et Filius est ipsa veritas ἡ ἀλήθεια, atque hinc « sermo tuus (quem dedisti mihi) veritas est » ἀλήθεια ἔστι, quia nimirum est sermo ipsius veritatis τῆς ἀληθείας. Hic sermo a Patre principio datur Filio in aeternitate generando (veritas a veritate), in temporis plenitudine (secundum humanitatem) mittendo; a Filio misso datur Apostolis, et fit verbum ipsorum ut legatorum Dei, manens tamen verbum Dei veritatis; et per hoc ipsum verbum a Patre, a Christo, ab Apostolis communicatum creditur sunt, quotquot sunt fideles sanctificandi in veritate. « Ego dedi eis sermonem tuum (τοῦ λόγου σου)... sicut tu me misisti in mundum, et ego misi eos in mundum... pro eis (rogo), qui credituri sunt per verbum eorum (διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν) in me. »

(2) Περὶ λαβόντες λόγον ἀκοῆς παρ' ἡμῶν τοῦ θεοῦ. Credidistis accipientes verbum auditus a nobis quidem, at non auditus nostri sed Dei, adeoque obediētes per nos ministros audivistis Deum.

1. Thess. II. 13. Porro *c*) cum actus fidei a nobis ipsis eliciatur (interne aspirante et adiuvante gratia Dei), sane non possumus propter auctoritatem Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest, credere vera esse ab eo revelata, e. g. mysteria Trinitatis aut incarnationis Verbi, nisi quatenus nobis cognita est auctoritas Dei (dictu) revelantis, propter quam credimus. « Obiectum formale munus obiecti exercere non potest... nisi ab intellectu cognoscatur sub illa ratione, sub qua potest illum movere, quia ab obiecto incognito non movetur intellectus » Suarez disp. 3. sect. 6. n. 1. Adeoque Deus veritas infallibilis, et Deus credendas veritates actu per verbum sum revelans est ratio obiectiva, eademque nobis per cognitionem (supernaturalem) applicata est ratio formalis in nobis (subjectiva), propter quam credimus vera esse ab eo revelata (1).

Haec non video, quomodo a quopiam theologo in dubium vocari queant, cum sint quoad rem ipsam doctrina catholica a s. Concilio Vaticano iterum declarata ac definita. Quare indubitatum est, quod diximus, assensum fidei proprie dictae necessario ex ipsa sua essentia esse assensum mediatum, h. e. assensum in unam veritatem propter veritatem aliam, eamque non modo obiective existentem, sed etiam subjectivae cognitam, cui ipse formalis actus fidei innititur: « revelata vera esse credimus propter auctoritatem Dei revelantis. » Quod idem ita exprimit s. Thomas. « Fides de qua loquimur, non assentit alicui, nisi quia est a Deo revelatum; unde ipsi veritati divinae (nimirum revelanti, ut habet membrum antecedens) fides innititur tamquam medio » S. Th. 2. 2. q. 1. a. 1.

4. Nomine *discursus* in actu fidei, de quo nunc iterum quidam theologi multa minus recte disserunt, non intelligitur aliud quam assensus in unam veritatem propter cognitam veritatem aliam, quoniam nimirum una nobis non patet nisi per alteram.

(1) Conferri potest quod docere solent theologi, Deum summum bonum in se esse nostram beatitudinem obiectivam, idem summum bonum possessum seu possessionem (visione et fruitione) summi boni esse nostram beatitudinem formalem. Vide Tract. de Deo th. XXIX.

Si uno actu mentis praestatur assensus uni veritati propter alteram, quoniam una e. g. incarnatio Filii Dei patet ac velut nobis illuminatur per cognitam alteram, videlicet per infallibilem veritatem hoc mysterium revelantem, hunc dicimus *discursum virtuales*; si actibus distinctis assensus praestatur in infallibilem auctoritatem Dei, in existentiam verbi Dei revelantis hoc mysterium, ac denique propter auctoritatem Dei revelantis in ipsum hoc mysterium, appellatur *discursus formalis* (vide Card. de Lugo disput. 7. sect. 1.). Igitur in omni actu fidei proprie dictae saltem *virtualis discursus* continetur eo ipso, quod a Deo revelata vera esse credimus *propter auctoritatem ipsius Dei revelantis*. « Quid enim est discursus virtualis circa incarnationem, nisi moveri ab auctoritate divina ad illam credendam; aut quomodo potest divina auctoritas movere ad credendam incarnationem, nisi quatenus apparet talis connexio inter unam et alteram, ut non possit esse Deus summe verax revelans incarnationem, quin incarnatio vera sit? » Card. de Lugo disput. 7. sect. 1. n. 7. « Actus fidei licet videatur simplex, in illo includitur virtualis discursus » Suarez disput. 3. sect. 12. n. 10.

Huiusmodi discursus virtualis, videlicet ab una veritate cognita et propter eam veritatem quam praecognoscimus (saltem ratione prius), assensus ad aliam veritatem, quae unice per illam nobis patet, hic inquam *discursus virtualis* profecto declaratur in doctrina Concilii, qua dicitur « ad fidem divinam requiri, ut *revelata veritas propter auctoritatem Dei revelantis credatur*. » Nam « illud propter significat connexionem, alioquin non crederetur unum propter aliud, » ut recte monet de Lugo disp. 1. sect. 13. n. 293.

5. Recentiores quidam theologi plus minusve pervertendo aliorum sententias magna contentione demonstrandum sibi esse putant, actum fidei non esse « logicam conclusionem. » Non est otium novas horum theologorum sententias examinandi (1); sed ne quos supponunt et impugnant

(1) Id accurate et plene praestitum est a viro de theologia et philosophia optime merito P. Josepho Kleutgen in Appendice (fasciculo III.) ad sua Opera insignia « de Theologia et Philosophia antiquitatis. »

errores « conclusionis logicae, » nobis aut veteribus theologis tribuant, tria adhuc licet per se clara animadvertam.

a) In analysi actus fidei non agitur de « iudicio practico, » quod fidem antecedit, dum ex motivis credibilitatis homo iudicat, has veritates esse credibiles et credendas tanquam a Deo infallibili veritate revelatas. Videtur recens theologus impugnando « conclusionem logicam, » statum quaestionis ita exhibere, ac si Card. de Lugo aut quispiam alius unquam dixisset, infidelem ex motivis credibilitatis efformare iudicium practicum, rem propositam esse credibilem et credendam, atque inde per « conclusionem logicam » consequi actum fidei. At profecto id nemo veterum theologorum unquam dixit, nec quispiam mente sana dicere potest. Ex eo enim iudicio practico non sequitur « conclusio logica »: est officium credendi, ergo Deus est trinus personis, quia ipse Deus veritas hoc revelavit; sed « conclusio logica » foret tantummodo haec: ergo nisi libera voluntate inclinem intellectum ad fidem propter auctoritatem Dei revelantis, quae mihi satis proposita est, violo meum gravissimum officium erga Deum, meque expono aeternae damnationi. Quaestio itaque non est de actibus, qui antecedunt, nequaquam vero ingrediuntur ipsum actum fidei; sed in ipsa fide, dum iam credimus veritatem revelatam non sane propter motiva credibilitatis, sed propter auctoritatem Dei revelantis, quaeritur, utrum et quis sit ordo obiectorum fidei, in quae assentimur sive uno actu complexo sive pluribus actibus distinctis. Hic igitur dicimus, assensum fidei in rem revelatam ininiti veritati alteri, quae in ipso actu fidei praecognoscitur, quod Deus infallibilis hanc rem credendam revelavit; atque ideo formalem fidei assensum non esse nec posse esse immediatum, sed necessario esse mediatum utpote praestitum propter veritatem aliam (prioritate rationis) praecognitam (1).

(1) Theologus qui nuper multis disputavit contra « conclusionem logicam, » considerat assensum fidei in relatione ad antecedens iudicium practicum de credibilitate et officio credendi, ac per illud iudicium ait praesentari rem credendam ad eum modum, quo in iudicio immediate evidenti (c. g. idem non potest simul esse et non esse) sese habet ap-

b) Videntur adversarii quandoque ita disputare, ac si quaestio esset, an actus fidei sit logicus in veritatem consequentem assensus propter naturaliter perspectam legitimam consequentiam. Huius enim erroris suspicionem videtur obtrudere illa saepe repetita monitio: actum fidei

prehensio terminorum. Unde concludit: « assensus fidei secundum suum characterem logicum non est assensus mediatum, sed considerandus est et habendus ut assensus immediatus. » At profecto haec totum statum quaestionis pervertunt, et in se vera non sunt, nec video quo sensu intelligi queant. Iudicium illud practicum praesupponitur quidem ante actum fidei, sed ipsum formalem assensum fidei, de cuius elementis quaeritur, non ingreditur; et si ingrederetur, profecto non se haberet per modum apprehensionis terminorum in iudicio evidenti, sed ut iudicium de una re ad iudicium connexum de alia re. Verum ut diximus, quaestio est de elementis ipsius actus fidei, dum revelatam veritatem credimus (atque adeo ei assensum praestamus) « non propter intrinsecam rei veritatem perspectam, sed propter auctoritatem Dei revelantis. » Ubi sane auctoritas Dei revelantis non solum obiective ut existens, sed etiam subiective a nobis per assensum apprehensa enuntiatur ab ipso Concilio Vaticano ut causa h. e. ut ratio, propter quam assensum praestamus veritati revelatae. Atque adeo veritas una (sen potius duplex, Deus infallibilis actu revelans) assensu (supernaturali) apprehensa nobis est ratio, propter quam assentimur (formali actu fidei) veritati alteri (e. g. Verbum esse incarnatum); qui proinde assensus fidei essentialiter est mediatum.

Unde etiam nec sequi possumus, nec (ingenuè fateor) intelligere valeo doctrinam aliquot theologorum, qui « discursum virtutalem » in actu fidei excludi putant hac ratione. « Cum divina revelatio non sit causa rei revelatae, sed pura attestatio, neque fidelis credens perscipiat ullam colligationem inter revelationem et rem revelatam; sed revelatio sit quasi lux sub qua rem revelatam cognoscit, et fidelis immediate credat ratione divini testimonii: ideo sicut oculus videndo colores media luce, non discernit virtualiter etiam ex parte obiecti; ita neque fides credendo ratione divini testimonii » Card. Gotti de Fide q. I. dub. IV. §. 2. n. 12. Profecto divina revelatio non est quidem causa efficiens rei revelatae, sed est tamen credentibus causa obiectiva seu ratio et quidem unica, per quam eis manifestatur veritas rei revelatae, et propter quam cognitum assentiuntur credendo rei revelatae ut verae. Unde fidelis non quidem perscipit colligationem et inter causam et effectum, sed profecto perscipit in omni actu fidei saltem virtualiter mente sua credente colligationem absolute necessariam inter attestationem Dei qui nec falli nec fallere potest, et inter veritatem rei quam attestatur. « Non potest credi fide certa, nisi credatur certo propter auctoritatem

non esse « conclusionem logicam. » At illi ipsi theologi, qui docent in actu fidei esse aut esse posse *discursum formalem* (ut Card. de Lugo, Vasquez et alii), huiusmodi absurditatem « conclusionis logicae » numquam somniant. Nimirum mens elevata per lumen fidei tenet firmitate super omnia tum veritatem Dei essentialiter infallibilem tum existentiam divini testimonii (obiectum formale fidei) de re credenda (obiecto materiali fidei), seu in complexu au-

dei; nec potest credi certo propter auctoritatem Dei, nisi credatur certo (id est teneatur firmissime) connexio auctoritatis divinae cum veritate mysterii revelati » Card. de Lugo disp. 7. sect. 3. n. 40. Porro similitudines a nobis excogitatae non sunt probationes, sed possunt adhiberi ad veritatem aliunde demonstratam illustrandam, si rite usurpentur; si vero applicentur praepostere, nec probant nec illustrant, sed obscurant et pervertunt. Oculus sane non visa luce procedit ad visionem corporis, sed corpus reflectendo lucem in oculum imaginem sui efformat; unde haec similitudo potest adhiberi ad illustrandum modum, quo verum ex intrinseca sua ratione menti nostrae sese manifestat. Quoad fidem vero valet, quatenus nihil potest esse obiectum fidei, nisi quod nobis manifestatur ac velut illuminatur testimonio divino (S. Th. Verit. q. 14. a. 8. ad 4.). At testimonium Dei non illuminat rem revelatam ita, ut haec ex intrinseca sua ratione nobis illucescat, (quod fiet in lumine gloriae); in actu enim fidei mens non assentitur rei propositae propter perspectam eius rationem intrinsecam (qui non esset actus fidei), sed unice propter auctoritatem Dei revelantis, quae est ratio rei illi e. g. factio incarnationis extrinseca, et veritas distincta; adeoque « fides credendo ratione divini testimonii, » assentitur uni veritati ita, ut hic assensus totus innitatur alteri veritati tamquam rationi, propter quam assentitur. Hic autem est assensus mediatum, huiusque nos appellamus *discursum virtutalem*. Fidelis « immediate credere ratione divini testimonii » dici utique potest, quatenus non aliud est medium (*sub quo*), non alia obiectiva formalis ratio credendi praeter testimonium Dei revelantis; at per hoc ipsum assensus non est *immediatus*, quia non est ex ipsa rei veritate intrinseca perspecta, sed *mediatus* quia est ex infallibili testimonio extrinseco. Hoc modo etiam s. Thomas indicat in fide esse *discursum*. Primam enim ex rationibus cur Apostolus (Heb. XI. 1.) fidem dicat *argumentum*, Angelicus hanc assignat. « Argumentum quandoque significat ipsum actum rationis *discurrentis* de principii in conclusiones.... Fides potest dici *argumentum* primo (hoc modo nempe ut *actus discurrens*), in quantum ratio assentit alicui ex hoc, quod est a Deo dictum, et sic ex auctoritate dicentis efficitur assensus in credente; quia etiam in dialecticis aliquod argumentum ex auctoritate sumitur » S. Th. de Verit. q. 14. a. 2. ad 9.

toritatem Dei actu hanc veritatem credendam revelantis. Hoc est quod s. Thomas dicit « intellectu adhaerere veritati, quae in divina cognitione consistit, » et « adhaerere alicui testimonio, in quo infallibiliter veritas invenitur » S. Th. Verit. q. 14. a. 8. O. In qua quidem adhaesione iam implicite continetur adhaesio ad ipsam rem revelatam testimonio, sicut assensus in *praemissis* continet implicitum assensum in *consequens*. At non ideo fidelis assentitur rei divino testimonio propositae, quia naturali ratione regulas logices earumque firmitatem perspicit; sed intellectus ex imperio voluntatis sub lumine gratiae supernaturaliter et firmitate super omnia adhaerens testimonio Dei revelantis qui nec falli nec fallere potest, propter auctoritatem Dei attestantis in particulari hanc illamve veritatem, ut propter rationem formalem assentiendi, sub eodem lumine gratiae assentitur etiam veritati a Deo revelatae. Eodem igitur actu supernaturali quo tenet infallibilem revelationem Dei ut motivum formale credendi veritatem revelatam, etiam tenet connexionem infallibilis revelationis cum veritate rei revelatae; nam esse motivum formale credendi veritatem, et habere hanc connexionem necessariam cum veritate credenda unum idemque est. Esse autem necessarium ad divinam fidem, ut revelata veritas *propter auctoritatem Dei revelantis credatur*, constat apud omnes catholicos et a s. Concilio iterum declaratum est. (Vide de Lugo disput. 7. sect. 3.).

c) Postremo disceptatio ista ac cautio contra « conclusionem logicam » ita doctrinam theologorum quos impugnat, exhibere videtur, ac si illi actum fidei reducerent ad conceptus quosdam abstractos veritatum, atque ita tandem non Deus vivus veritas revelans, sed conceptus abstractus in mente nostra tamquam logicum *antecedens* intelligeret motivum formale assentiendi logico *consequenti*. Unde doctrinam Cardinalis de Lugo et aliorum redigi dicunt ad « conceptionem logicam et mechanicam, » qua corrumpatur « indoles transcendentalis propria ac necessaria fidei, ut sit elevatio ad intimam unionem cum Deo. » Verba haec ne significationem urgendo graviore errorem eis adscribere

cogamur, ad hunc sensum reducenda videntur. Fides transcendit modum naturalem cognoscendi; neque enim innititur propriis viribus rationis in cognoscenda veritate, sed supernaturali firmitate innititur atque ita unitur veritati ipsius Dei revelantis (1). Quoniam hanc « indolem transcendentalem » divinae fidei Card. de Lugo et alii viri docti a recenti de quo agimus, theologo impugnati corrumpere dicuntur, videtur consequi contra eos accusatio nimis gravis, ac si illi tum generatim naturalem indolem fidei in discrimen vocarent, de quo paulo ante diximus, tum speciatim reducentes fidem « ad logicum et mechanicum modum concipiendi per conclusiones logicas » in credendo non inniterentur substantiali increatae veritati revelanti; sed conceptu in mente eformato tamquam motivo formali « per logicam conclusionem » inducerentur ad tenendam veritatem aliam ex illo conceptu consequentem.

At profecto haec posterior obiectio, quam iam olim factam Card. de Lugo commemorat (disp. 7. sect. 2. n. 23. cf. sect. 3. n. 38.), totum modum humanum cogitandi et cognoscendi susque deque vertit. Nimirum infallibilem veritatem et revelationem Dei ut certam et realiter existentem non possumus concipere nisi mentis iudicio (quod in actu fidei elicitur sub lumine gratiae et viribus supernaturalibus), sicut eam enuntiare non possumus nisi aliqua propositione et affirmatione; illud autem cui adhaeremus et cui innititur in credendo, non est conceptus noster ac nostrum iudicium, sed ipsa substantialis veritas actu revelans, quam iudicio nostro supernaturali apprehendimus ut realiter existentem. Haec ergo infallibilis veritas revelans est motivum formale, sub quo rem ab illa revelatam veram esse credimus. Et eodem modo id quod credimus, est res ipsa revelata e. g. SS. Trinitas, quam tamen credere

(1) « Neque hominis neque angeli testimonio assentire infallibiliter in veritatem duceret, nisi quantum in eis loquentis Dei testimonium consideratur; unde oportet quod fides quae virtus ponitur, faciat intellectum hominis adhaerere veritati, quae in divina cognitione consistit, transcendendo proprii intellectus veritatem » S. Th. de Verit. c. 1. c.

seu (ut loquitur Augustinus) cum assensu cogitare non possumus nisi aliquo (supernaturali) mentis nostrae iudicio. « Actus credentis non terminatur ad enuntiabile, sed ad rem; non enim formamus enuntiabilia, nisi ut per ea de rebus cognitionem habeamus, sicut in scientia ita et in fide » S. Th. 2. 2. q. 1. a. 2.

6. Supposita iam doctrina catholica a s. Concilio iterum definita, « revelatam veritatem propter auctoritatem Dei revelantis credendam esse, » magna oritur quaestio, quae non quidem apud veteres, sed inter paulo recentiores theologos inde a saeculo XVI. magnis contentionibus habita est et nunc iterum a nonnullis excitata, quomodo haec ipsa veritas auctoritatis et locutionis Dei cognoscenda sit. Si utraque cognoscitur per se ipsam, atque adeo assensus in illam est *immediatus*, in ea sistit *analysis fidei* tanquam in ultimo principio. Si autem etiam illa utraque veritas vel alterutra cognoscitur per aliam veritatem tanquam per *principium formale*, propter quod assensus praestatur, atque ita assensus est *mediatus*, ulterius quaeratur oportet, quatenam sit illa altera veritas praecognita, donec perveniatur ad assensum aliquem *immediatum*, non amplius praestitum propter aliam distinctam veritatem, cui tanquam principio ac motivo innititur (cf. supra cap. III. §. I. n. 1.)

Si assensus praecedens in *obiectum formale* fidei dicitur esse *mediatus* et praestitus propter veritatem aliam praecognitam, difficillimum erit illam definire, quatenam sit, et quomodo tum non admittatur progressus in infinitum, quin unquam perveniatur ad ultimum assensum *immediatum*. Si vero dicitur uterque ille assensus esse *immediatus*, duplex oritur difficultas; nam primum videbitur esse assensus ex solis viribus rationis et ideo naturalis, quod nullo modo potest admitti; tum vix concipi posse videtur, quomodo iste assensus praesertim quoad existentiam revelationis seu locutionis Dei sit *immediatus*. De hoc ergo utroque in primis dicendum est.

II. De cognoscenda auctoritate Dei.

1. Assensus fidei divinae est ontologicae supernaturalis, utpote proportione respondens visioni beatificae in patria velut inchoatio suae perfectioni (cap. III. §. II.). Unde fides dicitur *divina* ad distinctionem fidei humanae non solum *obiective* ratione *obiecti formalis* et ratione *obiecti principis materialis*, quod Deus est; sed etiam *subjective* ob rationem intimam supernaturalem actus ipsius. Porro ex ipsa hac supernaturali ratione assensus eliciti viribus supernaturalibus est etiam *supernaturalis firmitas* adhaesionis; pia enim voluntas elevata per gratiam imperat adhaesionem in veritatem revelatam *aestimative super omnia*, et formalis adhaesio ipsius intellectus supernaturalem firmitatem habet ex elevatione intellectus per superadditas vires gratiae; quae quidem duplex ratio elevationis est tum per supernaturalem infusam ac permanentem habitum fidei tum per gratiam actualem (auxilium transiens) illuminationis in intellectu et inspirationis in voluntate (cf. Conc. Arausic. II. can. 7; Concil. Vatican. cap. 3.). Quoniam vero formalis assensus fidei includit, et tanquam principium eni innititur, supponit assensum in *obiectum formale* (in auctoritatem Dei revelantis); etiam hic assensus, quatenus ingreditur actum fidei, supernaturalis sit oportet et per vires gratiae firmissimus *aestimative super omnia*. Neque enim formalis assensus fidei supernaturalis posset velut principio inniti assensui naturali inferioris ordinis et minoris firmitatis.

Haec fuit ratio Suarezio, ut ipsemet fatetur (disp. 3. sect. 6. n. 6.), cur putaverit ipsum assensum in auctoritatem Dei loquentis necessario debere esse *per formalem actum fidei propter auctoritatem Dei loquentis*. Ex una scilicet parte statuit principium, ante formalem actum fidei non dari cognitionem supernaturalem; ex parte altera certum est, illum assensum in auctoritatem Dei loquentis debere esse supernaturalem; unde consequens erat, hunc assensum esse formalem actum fidei. Hoc vero si ita intelli-

gatur, ut auctoritatem Dei revelantis necesse sit in omni actu fidei iterum credere ob formale motivum locutionis Dei revelantis suam auctoritatem et suam locutionem; sane manifestissime inducitur progressus in infinitum, quin unquam ad aliquem assensum immediatum perveniatur. Cf. supra cap. III. §. I. Unde ita intellectam doctrinam Suarezii (l. c. n. 8.), ubi ostendere conatur assensum in auctoritatem Dei esse *actum fidei* et nihilominus esse *assensum immediatum*, Cardinalis de Lugo paulo acrius refellit. « Quantumcumque hoc explicetur, inquit, totum est ludere verbis, cum numquam assensus reducat ad aliquem assensum immediatum alienius obiecti, cui non propter aliud sed propter se ipsum assentiamur, quod tamen in omni assensu intellectuali necessarium est » Lugo de Fide disp. I. sect. 6. n. 82.

Sane si verba Suarezii urgeantur in sua propria significatione, qua fateor ea intelligi a theologis tum approbatoribus tum impugnatoribus mirae istius opinionis, nimis manifesto aut processum in infinitum inducunt, aut involvunt contradictionem; nec etiam a recentissimis defensoribus opinionis Suarezianae quidquam prolatum reperio validum ad elucidationem, nisi quod tandem coincidat cum nostra sententia, intellectum nempe per habitum et lumen fidei supernaturali assensu adhaerere primae veritati non ut obiecto materiali propter testimonium ut obiectum formale, sed propter se ipsam quatenus se sistit et manifestat in ipso actu supernaturalis revelationis, adeo ut haud secus ac in veritatibus per se cognitis, obiectum materiale assensus identificetur cum obiecto formali (cap. II. §. I.). Non assero, hanc esse ipsam doctrinam Suarezii; sed aio eius doctrinam recisis contradictionibus ad hanc sententiam reducendam esse, quod si fiat, dumvirum Suarezii et Card. de Lugo, explicationibus utriusque coniunctis, splendidiorem exhibent veritatis illustrationem.

2. Doctrina Suarezii, quae nisi temperetur, ut dixi, processum in infinitum aut contradictionem continet, ad haec capita revocatur. Concedit, obiectum formale fidei propter quod creditur, et obiectum materiale quod propter

illud creditur, saltem ratione inter se distingui. Obiectum formale in omni actu fidei divinae est testimonium primae veritatis (Dei) cognitum, obiectum materiale est omne et solum illud, de quo testatur. Ergo essentialia est in omni actu fidei, ut cognitione utique supernaturali praecognoscatur (saltem ratione prius), tum *Deum esse veritatem infallibilem* in cognoscendo et in loquendo (nec falli nec fallere posse), tum *Deum hanc veritatem e. g. incarnationem Verbi revelasse*, quia hoc utrumque praecognitum est unicum et necessarium obiectum formale, propter quod creditur *obiectum materiale*, e. g. incarnatio (1).

(1) « Deus sub ratione primae veritatis non potest exercere, ut sic dicam, munus obiecti formalis fidei, nisi a credente cognoscatur ut testis infallibilis in loquendo; nam illud est obiectum formale assentiendi, in quod ultimo resolvitur assensus tamquam in primum motivum assentiendi; unde huiusmodi obiectum tunc censetur actu exercere munus obiecti, quando movet et de se sufficienter inclinatur intellectum ad assentiendum. Hoc autem praestare non potest, nisi ab intellectu cognoscatur sub illa ratione, sub qua potest illum movere, quia ab obiecto incognito non movetur intellectus. Ad credendum ergo necessarium est, ut qui credit Deo, etiam cognoscat Deum esse omnino testem veracem, qui nec falli nec fallere potest.... Certitudo fidei tota nititur in suo obiecto formali, atque adeo in cognitione eius; nam ut cognitum movet ad credendum. » Haec Suarez docet de ea quae in omni actu fidei necessaria est, cognitione obiecti formalis, quatenus hoc obiectum constituit infallibili veritate Dei (disp. 3. sect. 6. n. 1. 6. 7.). Nec minus clare asserit in omni actu fidei necessariam supernaturalem praecognitionem (prioritate rationis) obiecti formalis, quatenus hoc obiectum est ipsa actualis revelatio. « Dependencia fidei et certitudo eius ab hoc principio, Deus dicit hoc, non est minor quam sit dependencia eiusdem fidei ab alio principio, Deus est verax; ergo si evidencia (naturalis) illius principii non sufficit ad obiectum formale fidei, nec potest sufficere humana credulitas divinae revelationis (sed requiritur supernaturalis cognitio existentiae revelationis)... Revelatio divina non quomodocumque est ratio obiectiva, sed tamquam medium et motivum credendi. Credimus enim mysteria fidei, quia Deus nobis illa revelavit; impossibile autem est aliquid esse motivum assentiendi, nisi sit cognitum; ergo qui credit aliquid, quia dictum a Deo, necesse est ut cognoscat et iudicet Deum id revelasse seu dixisse.... Supra ostensum est, cognitionem primae veritatis et quod non possit fallere, necessarium esse ad credendum aliquid tamquam certum propter testimonium eiusdem veritatis; ergo non minus necessarium est praecognoscere, ipsam primam veritatem hoc vel illud credendum asseruisse.

Iam vero post declaratam et demonstratam hanc lucidissimam doctrinam, idem Suarezius contendit, illam praecognitionem tum veritatis Dei tum existentis revelationis, quae ut fundamentum et motivum formale supponitur in omni actu fidei, esse et ipsam per actum fidei. Proinde in hoc actu fidei, quem possumus dicere fundamentalem, dum credo Deum esse veritatem, unice propter testimonium, quo dicit se esse veritatem, necessario iterum distinguitur saltem ratione obiectum formale, propter quod credo, nempe testimonium infallibilis veritatis revelantis, se esse veritatem, et obiectum materiale, nempe Deum esse veritatem, quod credo propter testimonium. Sine hac enim distinctione nullus concipi aut esse potest actus fidei, qui fatente Suarezio essentialiter est assensus in rem revelatam propter infinitam veritatem revelantem. Primus ergo actus fundamentalis est: credo Deum esse infallibilem veritatem (obiectum materiale), quia Deus infallibilis veritas hoc revelavit (obiectum formale). Hoc obiectum formale quod enuntiatur in propositione causali, ex ipsius Suarezii disertata doctrina praecognoscitur prioritate rationis ante assensum formalem fidei, qui huic ipsi veritati praecognitae innititur tamquam suo medio (ut ipse loquitur). Porro haec praecognitio debet iterum esse actus fidei, quoniam est praecognitio obiecti formalis fidei, quod ex sententia Suareziana praecognoscendum est per actum fidei. Proinde secundus hic fundamentalis actus fidei denuo resolvitur in obiectum formale praecognoscendum alio actu fidei, atque ita in infinitum. a) Credo ss. Trinitatem, quia Deus infinita veritas eam revelavit; b) credo Deum esse infinitam veritatem, et credo Deum revelasse Trinitatem, quia Deus dicit se esse infinitam veritatem, et se revelasse Trinitatem; c) credo Deum hoc utrumque dixisse iterum propter testimonium, quo dicit se dixisse; et hoc testimonium ite-

Probatr consequentia, quia non minus pendet assensus fidei ab hoc principio quam ab illo, et quia parum nobis confert ad credendam hanc vel illam propositionem, quod Deus in se verax sit, nisi cognoscatur ipsam primam veritatem suo testimonio talem propositionem confirmasse et quasi informasse • *ibid.* sect. 12. n. 4. 6.

rum credo propter testimonium ratione distinctum; necessario enim (ut diximus et Suarez fatetur) *omnis actus fidei* habet obiectum formale propter quod creditur, saltem ratione distinctum ab obiecto materiali, quod creditur. Atque ita numquam ad terminum pervenitur, nisi sistatur tandem in amplectenda veracitate et locutione Dei non propter testimonium ratione distinctum, quod sit motivum assensus, ac proinde non per formalem actum fidei, sed per assensum immediatum in veracitatem Dei et existentiam locutionis Dei sese *per se ipsam* sistentem cognoscibilem intellectui (elevato lumine gratiae).

3. Perspexit sane doctor eximius absurditatem huiusmodi processus in infinitum, quae suae doctrinae subesse videbatur. In explicatione autem qua illam amoliri conatur, ita loquitur, ut vel suis ipsis principiis de analysi actus fidei contradicat, vel tandem quoad rei summam licet verbis obscurioribus illud ipsum sibi velit, quod postea Card. de Lugo luculentissime declaravit. Explicatio Suarezii ita habet. « Si comparetur obiectum formale ad materiale, sic ordine naturae (si utrumque cognoscitur diversis actibus) vel rationis (si utrumque cognoscitur uno actu complexo) *supponitur obiectum formale cognitum ad materiale...* Si vero obiectum formale et materiale cognitum sit idem (scilicet eadem res sub diversa tamen ratione), ut quando directe credo Deum esse primam veritatem, propter se ipsum et quia ipsemet hoc dixit, *tunc multo minor est prioritas naturae, sed rationis sufficit* per quandam reflexionem, quae virtualiter in ipsomet actu includitur, atque etiam in obiecto, quia (Deus) dicendo verum, consequenter dicit se esse veracem in eo, quod dicit, ut explicavi.... Neque repugnat huic fidei ille modus resolutionis, qui obicitur (1), sive

(1) Obiecto haec erat. Si in omni actu fidei ipsum fidei formale obiectum et motivum fidei credendum esset, resolutio foret huiusmodi: « credo Deum esse trinum quia ipse dicit; credo autem illi dicenti, quia est verax; credo autem illum esse veracem, quia ipse etiam dicit. Hic autem modus resolutionis videtur incredibilis, tum quia in eo committitur vitiosus circulus.... tum quia *fides cognosceret, Deum esse veracem, per se et sine alio medio*, quod videtur excedere virtutem cognitionis obscurae et abstractivae • *ibid.* n. 2.

illa resolutio fiat mediante discursu sive absque illo; semper enim fatendum est, *resolutionem fieri ex obiecto materiali ad formale; ipsum autem formale obiectum non in aliud resolvitur, sed per se ipsum creditur*, quia potest de se ipso testificari, et ita in se ipso reflectitur, et tali modo de se testificatur, ut faciat evidenter credibilia non solum alia quae dicit, sed etiam quae de se ipso testificatur, quod pertinet, ut dixi, ad infinitam excellentiam divinae veritatis » disp. 3. sect. 6. n. 8.

Imprimis non est quaestio, utrum Deus sive explicitè sive implicitè (in omni actu revelationis) etiam revelaverit se esse veracem (de quo Suarez hic agit), et se revelasse mysteria (de quo alio loco inferius disputat). Concedimus sane haec esse revelata, et proinde posse et debere credi formali actu fidei propter auctoritatem Dei revelantis, sicut dicimus, ipsam existentiam Dei fide credendam esse etiam ab illis, qui eam naturali evidentia cognoscunt (Tract. de Deo th. IX). Quaestio itaque haec una est, an in omni actu fidei ipsum obiectum formale (Dei veracitas et existentia revelationis) *ultimatim* iterum actu fidei sive virtualiter sive realiter distincto credendum sit. Suarez id affirmans verbis citatis haec statuit. *a)* In omni actu fidei obiectum formale propter quod credo, ordine saltem rationis praecognitum supponitur obiecto materiali, quod creditur; idque utpote actui fidei essentiale sane non minus verum est, etiamsi quoad rem idem sit obiectum formale et materiale; e. g. sub una ratione praecognosco (prioritate rationis) ut obiectum formale Deum veracem revelantem, sub alia ratione unice propter veracitatem Dei ita praecognitam qui dicit se esse veracem, credo Deum esse veracem. Ergo in omni actu fidei virtualiter distinctus est duplex assensus, unus in obiectum formale ut in fundamentum et motivum credendi, alter in obiectum materiale propter illud motivum: « semper fatendum est resolutionem fieri ex obiecto materiali ad formale. » *b)* Ipsum obiectum formale in omni actu fidei iterum per actum fidei credendum est; et tamen quamvis ex paulo ante assertis in omni actu fidei « semper fiat resolutio ex obiecto materiali ad formale, »

nunc repente nobis dicitur, in hoc actu fidei quo credendum est obiectum formale actus prioris, nullam fieri resolutionem: « sed per se ipsum creditur. » Atqui haec est contradictio manifesta: omni actui fidei essentiale est, ut credatur obiectum materiale propter obiectum formale praecognitum (prioritate rationis), atque ita fiat resolutio ex obiecto materiali ad formale; nihilominus datur actus fidei, in quo nulla huiusmodi resolutio locum habet, ac proinde non creditur obiectum materiale propter obiectum formale. Si haec ita sunt, iste assensus in quo talis resolutio negatur, non est assensus fidei proprie dictus, quia id quod credi dicitur, non creditur propter aliam veritatem praecognitam; sed est veritas, quae per se ipsam cognoscibilem menti se sistit et per se ipsam cognoscitur.

Si itaque illud, quod dicitur: « obiectum formale non in aliud resolvitur, sed per se ipsum creditur, » habet hunc sensum: veracitas Dei revelantis quae est obiectum formale pro aliis mysteriis revelandis, credenda est actu fidei proprie dictae, ita ut propter praecognitam (prioritate rationis) veracitatem Dei dicentis, se esse veracem, credenda sit veracitas Dei, et nihilominus asseratur, non fieri resolutionem ab obiecto materiali ad formale, h. e. non credi veracitatem sub una ratione propter veracitatem testimonii praecognitam sub alia ratione; tum manet evidens contradictio, quam modo demonstravi. Si conceditur fieri hanc resolutionem, et nihilominus asseritur *in omni actu fidei* obiectum formale esse iterum credendum fide proprie dicta, evidens est processus in infinitum ex superius demonstratis.

4. Quia haec res mihi tam manifesta videtur, propterea non quidem alios quosdam theologos, qui doctrinam Suarezii contra Card. de Lugo se tueri profitentur; sed eximum doctorem ipsum alio sensu forte intelligi posse putavi, quem initio huius disquisitionis (p. 656.) indicavi, vel certe eius doctrina non nisi hac temperatione adhibita admitti potest. Quando nimirum dicitur, « obiectum formale (praecognita veracitas et locutio Dei) non in aliud resolvitur, sed per se ipsum creditur; » hoc verbum *credere* sensu paulo latiori accipiendum est, quo etiam a Cardinali de

Lugo in hac disputatione et ab aliis theologis saepe adhibetur de supernaturali assensu per habitum fidei et per gratiam elicitum in veritatem, quae in ipsa revelatione mysterii ut formale obiectum menti se sistit *per se ipsam* et non per aliam veritatem praecognitam, cui tanquam motivo assensus innitatur. Ita non modo absurdus ille processus in infinitum et omnis contradictio excluditur, sed veritas habetur lucidissima in eo, quod dicitur: *« formale obiectum non in aliud resoluitur, sed per se ipsum creditur, »* nimirum *per se ipsum et non per aliam* cognitione apprehenditur ut obiectum formale in actu fidei, atque adeo propter illud (prioritate rationis) praecognitum creditur obiectum materiale revelatum.

Sane quod Suarez potissimum, imo unice spectat in tota ista disputatione (disp. 3. sect. 6.) illud est, ut conficiat ac obtineat, cognitionem obiecti formalis in fide divina non posse esse naturalem, sed necessario esse supernaturalem; quem suum scopum proponit in ipsa istius sectionis inscriptione: *« utrum prima veritas sit obiectum formale fidei, ut cognoscitur lumine naturae, vel ut supernaturaliter cognita? »* In hac autem assertionem supernaturalis cognitionis profecto ab omnibus est ei plenissime assentiendum.

Hoc etiam solo sensu potuit appellare ad doctrinam s. Thomae; profecto enim absurdum est Angelico tribuere sententiam, formale obiectum fidei, quatenus est veritas Dei, quae nec falli nec fallere potest (de quo solo ibi disputat Suarez), necessario esse actu fidei proprie dictae credendum (1). Nam ex una parte haec infallibilis veritas Dei non

(1) Citationes Suarezii ex s. Thoma sunt omnino mirae. « Sola evidens cognitio, inquit, quod Deus sit prima veritas, non sufficit pro fundamento et obiecto formali fidei, sed necessaria est fides infusa eiusdem veritatis. Hanc assertionem sumo ex D. Thoma 2. 2. q. 1. a. 5. ad 1. et 3, quatenus dicit, principia quae naturaliter cognosci possunt, et ad alia credibilia supponuntur, etiam per fidem posse cognosci; et q. 2. a. 4. quatenus absolute dicit, ad certitudinem fidei necessarium fuisse nobis revelari de Deo, etiam quae naturaliter cognosci possunt » Suarez disput. 3. sect. 6. n. 5.

Animadvertimus sequentia. Verissimum est et in doctrina Cardinalis de Lugo clarissimum, non sufficere in actu fidei naturalem cognitio-

minus « demonstrative probari » potest quam existentia Dei, et ex parte altera Angelicus 2. 2. q. 1. a. 5. atque alibi saepe disertissime docet, « impossibile esse, quod ab eodem idem sit scitum et creditum », et tantummodo « ab his qui demonstrationem non habent, per fidem praesupponi oportere ea, quae demonstrative probari possunt » (vide Tract. de Deo

nem veracitatis Dei, sed oportere esse hanc cognitionem supernaturalem ex fidei habitu infuso; sed inde non sequitur, eam esse per actum fidei proprie dictae, quia infusus habitus fidei seu lumen tum habituale tum actuale fidei valet non modo ad materiale obiectum credendum propter auctoritatem Dei revelantis, sed etiam ad principia fidei supernaturaliter cognoscenda actu cognitionis immediatae, sicut intellectus naturalis valet non modo ad intelligendas conclusiones, sed a fortiori etiam ad intelligenda principia, sine quorum intellectu repugnaret scientia conclusionum. Quod s. Thomas attinet, ipse nunquam dixit nec ex suis principiis dicere potuit, in omni actu fidei veritatem primam ut obiectum formale fidei credi, et non cognitione immediata cognosci oportere; sed (ut paulo post videbimus) clarissime docuit contrarium. Imo in ipsis articulis a Suarezio citatis doctrina contraria continetur, ut demonstrant, quae indicamus in textu ex 2. 2. q. 1. a. 5, ad quem articulum ille provocat. In locis a Suarezio citatis sensus est longe alius, quam ipse refert. In q. 1. a. 5. ad 1. doctor Angelicus loquitur de obiectis fidei materialibus, quae « non possunt esse scita; » fideles vero « eorum notitiam habent non quasi demonstrative, sed in quantum per lumen fidei vident esse credenda » (e. g. mysteria Trinitatis aut Incarnationis). Ibidem ad 3. etiam agit de obiectis materialibus, et minime dicit, quod Suarez refert, naturaliter cognita posse etiam fidei credi; sed imo docet, non posse fidei credi ab omnibus, sed ab iis solis, « qui eorum demonstrationem non habent. » In q. 2. a. 4. nequaquam docet, quod Suarez indicat, naturaliter cognoscibilia nobis revelari necessarium fuisse, ut de iis certitudinem fidei per actum fidei haberent illi, qui ea per demonstrationem sciunt. Hac enim doctrina s. Thomas evidenter sibi ipsi contradiceret; sed semper sibi constans etiam hinc ad 2. repetit: « de eodem non potest esse scientia et fides apud eundem, sed id quod est ab uno scitum, potest esse ab alio creditum. » Necessitatem vero revelationis eorum quae absolute et per se loquendo ratione cognosci possunt, repetit s. doctor « pro humano genere » (ibi ad 1.) ex causis, quas indicavimus superius p. 633. Haec igitur loca s. Thomae a Suarezio citata si quid ad rem praesentem pertinent, potius demonstrant, ex doctrina Angelici minime necessarium esse imo nec fieri posse, ut in omni actu fidei ipsa etiam cognitio obiecti formalis, quatenus veritate Dei seu « veritate prima » constituitur, sit per actum fidei proprie dictae.

th. IX.). Quam quidem s. Thomae sententiam esse, Suarez ipse (ibi sect. 9. n. 1.) fateri cogitur. Unde qui adscriberet s. Thomae opinionem, in omni actu fidei ipsum obiectum formale, quatenus continetur infallibili veracitate Dei, necessario fide proprie dicta credendum esse, is profecto assereret ex doctrina s. Thomae consequi, neminem qui « demonstrative sciat » infallibilem Dei veracitatem, posse quidquam credere fide divina, quoniam ipsum motivum formale fidei nempe Dei veracitatem, « cuius demonstrationem habet, » credere non potest. Haec autem non solum falsa sed risu digna esse, nemo non videt. Vel igitur Suarez omnino praepostere ad s. Thomae doctrinam appellavit, vel haec ipsa appellatio suadet, Suarezium non esse intelligendum de actu fidei proprie dictae, qua motivum formale veracitatis Dei « non per aliud sed per se ipsum » credere oporteat.

Mihi itaque doctrina Cardinalis de Lugo (de Fide disp. I. sect. 6.) omnino vera videtur, quam argumentis sive vetustiorum sive recentiorum theologorum qui eam omni molimine expugnandam susceperunt, non solum non labefactatam, sed potius magis confirmatam esse existimo, cum nihil hactenus ab eis actum esse videam, nisi ut vel manifesto falsa aut nihil ad rem pertinentia dicant, vel sententiam Cardinalis in alienum sensum deflectant, ac tandem ipsimet in explicationibus consistere cogantur, quae cum vero sensu huius principis inter theologos coincident. In hoc itaque capite sicut in pluribus aliis verum puto, quod ait Doctor Ecclesiae s. Alphonsus: « doctissimus Lugo qui post D. Thomam non temere inter alios theologos facile princeps dici potest,.... saepe nullo praecunte falcem ita ad radicem ponit, ut rationes quas ipse in medium adducit, difficulter solvi queant » (s. Alphons. I. III. n. 552.). Si aliorum theologorum requiras auctoritatem, in eandem sententiam concessere post Card. de Lugo doctores gravissimi, Petrus Hurtado disp. VII. sect. 6. (diversus a Gaspare Hurtado, cui cum Card. de Lugo nonnulla lis erat); Ripalda de Fide disp. III.; Card. Pallavicinus in Cursu theol. de Fide n. 56-58; Haunoldus de Fide cap. I. controv. V. §. 5; Amicus disp. II. sect. 1. n. 27;

Mastrius in l. III. sent. disp. VI. q. 7. a. 4. n. 39. et alii. Totius porro propositae quaestionis explicatio quam adoptamus, ad hanc summam revocatur.

5. Auctoritas seu veritas Dei tam in cognoscendo quam in loquendo, *quatenus est formale obiectum fidei*, non potest *ultinatum* esse credita propter auctoritatem Dei revelantis hanc suam veritatem in cognoscendo et loquendo. Quamvis enim dicas cum Suarezio, Deum ipso actu revelationis, quo dicit e. g. tres esse personas divinas, revelare etiam suam veracitatem, semper quaerendum manet: si creditur veracitas Dei propter formale motivum et unice, quia Deus eam revelat, quomodo cognoscis veracitatem Dei in hac ipsa revelatione, qua explicite vel implicite dicit se esse infinite veracem? Si hanc veracitatem credis iterum, quia Deus eam revelat, redibit eadem quaestio; sicque in infinitum progrediendum erit, quin unquam perveniatur ad fundamentum, cui omnes subsequentes assensus in Dei veracitatem et in mysterium revelatum innitantur. Si autem dicitur: Deus revelans e. g. SS. Trinitatem, hac eadem locutione revelat exercite suam veracitatem, quam assentiendo teneo non ex alio motivo distincto (puta, quia Deus verax est in revelando suam veracitatem) sed immediate propter se ipsam; hoc tandem nihil est aliud, quam quod tali assensu veracitatem Dei teneo non assentiendo propter testimonium ut motivum formale sive re sive ratione distinctum, quia Deus dixit se esse veracem, sed quia veracitas Dei in actu revelationis mihi se sistit *per se ipsam immediate* ut certissimam. Atque ita video officium pro debita submissione laetiae erga Deum, firmissime et super omnia tenendi infinitam Dei veracitatem; et inde simul video officium eadem firmitate assentiendi veritati propositae (puta SS. Trinitatis), non quod haec veritas immediate per se ipsam mihi sistatur ut obiectum adhaesionis, sed *propter formale motivum infinitae veracitatis Dei eam revelantis*. Ideo hic secundus est certe formalis actus fidei; utrum vero prior illa assensio in veracitatem Dei *immediate per se ipsam* mihi se sistentem ut obiectum adhaesionis dicenda sit *fides*, quaestio erit potius de nomine, de quo postea aliquid dicam.

Videlicet assensus in auctoritatem Dei est immediatus, ubi idem est obiectum formale et obiectum materiale (cf. supra cap. II, §. I.); quare veracitas Dei in cognoscendo et in loquendo nobis primitus certa sit oportet non ex testimonio tamquam ratione externa assensus, sed ex sua intestina ratione. Attamen hic assensus licet sit ex perspecta intima ratione, non est naturalis; sed quatenus ingreditur actum fidei, elicitur viribus supernaturalibus, dum voluntas per gratiam elevata imperat assensum super omnia (1), et intellectus adhaeret veritati non iam naturalibus sed supernaturalibus viribus.

Haec supernaturalitas assensus in veracitatem Dei, quatenus est principium fidei, necessario admitti debet, tum a) quia (ut diximus) formalis assensus fidei supernaturalis ac super omnia elicitur propter testimonium Dei, ininitur illi priori assensui; assensus autem supernaturalis ac super omnia non potest pro fundamento habere assensum naturalem ac proinde ordinis inferioris et minus firmum; tum b) adhuc evidentius, quia assensus fidei ex integro debet esse supernaturalis, non esset autem ita supernaturalis, si in suo fundamento quod est cognitio veracitatis Dei, esset naturalis; tum c) quia intellectus supernaturaliter elevatus non potest versari circa *obiectum materiale* e. g. mysterium Trinitatis credendum, quin simul versetur circa *obiectum formale* (h. e. circa veracitatem Dei in testando), propter quod creditur; sicut voluntas non potest amare proximum charitate supernaturali propter Deum, et in Deum non charitate supernaturali sed amore solum ferri naturali. Quamvis igitur auctoritas Dei non ex testimonio sed ex intestina ratione cognoscenda sit, refertur tamen ad intellectum elevatum supernaturali lumine fidei. Sicut enim lumen seu vis intellectus naturalis, quod iam superius animadvertimus, non modo valet ad scientiam con-

(1) Infallibilis auctoritas Dei vel menti solum obscure proposita est, vel evidenter illucescit; in priori hypothesei voluntatis imperium necessarium est non solum ad firmitatem sed ad ipsam determinationem assensus; in hypothesei altera locum habet liberum voluntatis imperium ad assensus firmitatem super omnia.

clusionum ex principiis et propter principia, sed hoc ipso et a fortiori etiam ad principiorum quibus conclusionum veritas ininitur, intelligentiam ex se ipsis; ita habitus et lumen fidei supernaturale non solum valet ad credendas veritates revelatas propter auctoritatem Dei revelantis, sed etiam velut a fortiori ad supernaturalem assensum in auctoritatem Dei revelantis, propter se ipsam ac proinde in se ipsa et non per aliud apprehensam. « Ipsum testimonium veritatis primae se habet in fide ut principium in scientiis demonstrativis » S. Th. Verit. q. 14. a. 8. ad 16. Probe autem advertendum ac tenendum est, in praesenti ordine dari actus supernaturales ante fidem formalem et velut completam, qua fideles nominamur et sumus; constat enim praecedere pias supernaturales cognitiones et volitiones tendentes ad fidem, supernaturalia fidei desideria, orationes, credulitatis affectum, voluntatem credendi. Qui has primas velut conceptiones fidei negaret oportere esse ex gratia supernaturali, cum Semipelagianis saperet, et incideret in propositiones 26. 27. 29. damnatas in Bulla « Unigenitus; » 5. damnatam ab Alexandro VIII.; 22. Pistoriensium. A fortiori admitti debet supernaturalis cognitio auctoritatis Dei et locutionis Dei, quae ingreditur ipsum actum fidei (1).

6. Si iam conceditur, auctoritatem divinam, quatenus est *obiectum formale* fidei, non ex motivo formali testimonii divini sed ex se ipsa apprehendi cognitione supernaturali; ulterius quaeritur, quomodo haec auctoritatis cognitio sit *immediata*, et non potius deducta ex alia veritate praecognita. Difficultas in eo est, quod auctoritas Dei non videtur cognosci posse nisi ex praecognita divina natura eaque existente, existentia autem Dei (ante fidem divinam) videtur solum cognosci lumine naturali ex creaturis vel ex fide humana; unde ultima resolutio fidei divi-

(1) Quando theologi multi, de quibus supra dixi (p. 630. in nota), negant cognitionem et actus supernaturales ante fidem, hoc intelligi debet de actibus non per se ordinatis ad concipiendam fidem. Doctrinam luculentissime declaratam et probatam lege apud Card. de Lugo disp. XII.

nae fieret in naturalem cognitionem, quod plane falsum esse constat.

Theologi fortasse subtilius quam opus esset, de hac re disputant; responsio vero eorum fere ad duplicem formam revocatur. Primum sufficit cognitio veritatis conditionatae: Deus si loquitur, est infallibilis. Haec cognitio non includit iam affirmationem Dei existentis, sed solum hypothetice affirmat: si Deus infinite perfectus existit et aliquid revelat, est infallibilis. Hoc modo veritas est sine dubio ex ipsa (licet acquisita) idea Dei immediate evidens, vel saltem ab omnibus immediate cognita cognitione obscura et confusa. Hoc autem sufficit, ut sub lumine supernaturali possit esse assensus immediatus supernaturalis et firmissimus. Unde non est quaerenda alia veritas praecognita. Ipsa actualis existentia Dei et auctoritatis divinae deinde affirmatur in altero principio fidei, in propositione scilicet: « Deus hoc revelavit. » Quae revelationis existentia quomodo cognoscenda sit, paulo post dicemus. Essent igitur tres veritates cognitae: si Deus loquitur, est infallibilis (cognitio immediata); Deus revelavit e. g. SS. Trinitatem (de qua propositione infra); propter Dei infallibilem auctoritatem credo tres esse divinas personas (formalis assensus fidei). Ita de Lugo (disp. I. sect. 6. n. 100.); Ripalda (de Fide disp. III. sect. 1.) et alii.

Altera responsio est Petri Hurtado, quae huc redit. Potest admitti, auctoritatem Dei realiter existentem primum cognosci *mediate* ex praecognita natura divina; nec minus prima cognitio existentis naturae divinae seu Dei entis perfectissimi est *mediata* ex praecognitis creaturis vel ex fide humana. Tum vero postquam cognitio iam acquisita est, homo nihil cogitans de medio demonstrationis potest *immediate* ex ipsis terminis iudicare: Deus existit; Deus existens est infinite verax. Haec cognitio immediata per se posset esse naturalis; sed ad constituendum fundamentum actus fidei supernaturalis, Deus lumine infuso elevans intellectum efficit, ut actus cognitionis sit supernaturalis. Ita Hurtadus disp. VI. sect. 4. n. 41.

Posterior haec Hurtadi explicatio ut admitti queat, in

hunc sensum intelligenda est. Naturalis aliqua notitia Dei ordinarie praerequiritur non utique velut fundamentum, sed velut conditio, ut supernaturalis actus assensionis in auctoritatem Dei elici possit, eo fere modo quo aliqui dicunt (Suarez disp. III. sect. 12. n. 13), ordinarie praerequiri notitiam acquisitam ac naturalem de existentia revelationis, velut conditionem, ut elici possit assensus supernaturalis in eandem revelationis existentiam. Hoc modo etiam s. Thomas loquitur de « praeeambulis fidei, » cuiusmodi sunt naturalis cognitio existentiae Dei, et aliorum quae per rationem naturalem nota possunt esse de Deo. « Sic enim fides praesupponit cognitionem naturalem, sicut gratia naturam, et ut perfectio perfectibile » S. Th. 1. q. 2. a. 2. ad 1. Actus vero cognitionis et assensionis qui ut fundamentum continetur in ipso actu fidei, cum sit ex lumine superaddito supernaturali, ipsemet ontologie seu secundum substantiam (ut loqui solent) supernaturalis est, adeoque essentialiter seu secundum suum esse omnino differt a cognitione naturali auctoritatis Dei. Hoc ergo sensu spectatis viribus quibus elicitur, spectata origine, et secundum suum esse potest ac debet dici *nova cognitio*, non vero secundum obiectivum modum cognoscendi, quod theologus recentior contendit, ita ut auctoritas Dei quatenus per se ipsam ex intestina ratione et non per testimonium ultimatum se manifestat, nihilominus ultimatum fide credatur propter testimonium. Hoc enim primo quidem in se repugnat, tum vero de lumine supernaturali quod nobis in via donatur, ubi etiam supernaturalis cognitio est adhuc per speculum et in aenigmate, omnino certum manet, quod s. Thomas de nostra cognitione « per radium revelationis » dixit, per illum non fieri, ut aliter quam « secundum modum nostrum » cognoscamus, secundum quem « divinus radius nobis superlucet » (1).

(1) « Divinae revelationis radius ad nos pervenit secundum modum nostrum, ut Dionysius dicit, quamvis enim per revelationem elevemur ad aliquid cognoscendum, quod alias nobis esset ignotum, non tamen ad hoc, quod alio modo cognoscamus nisi per sensibilia; unde Dionysius dicit (cap. 1. caelest. Hierarch.), quod impossibile est nobis aliter